

Piotr Czepas

Muzeum Archeologiczne i Etnograficzne w Łodzi

Wystawa jubileuszowa pt. 90/90. Skarby *Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi*

Na 2021 rok przypadło dziewięćdziesięciolecie istnienia Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi. Przypomnijmy, że jako datę założenia placówki przyjmuje się 1 stycznia 1931 roku, czyli utworzenie Miejskiego Muzeum Etnograficznego w Łodzi, które powstało w oparciu o wydzieloną część zbiorów Muzeum Miejskiego w Łodzi — wcześniej Muzeum Nauki i Sztuki istniejącego od 1911 roku. W ramach obchodów jubileuszu Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi, obok szeregu innych wydarzeń, została przygotowana wystawa czasowa pt. *90/90. Skarby Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi*. Będzie ona przedmiotem podjętej próby niniejszej recenzji.

Kuratorem wystawy był Dyrektor Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi dr Dominik Kacper Płaza, oprawę plastyczną przygotowała Elżbieta Górską z Zespołu Działów Archeologicznych. Należy szczególnie podkreślić, że wkład w przygotowanie wystawy mieli wszyscy pracownicy placówki. Polegał on między innymi na opracowaniu zamieszczonych na wystawie tekstów, wytypowaniu i przygotowaniu zabytków, jak również organizacji i promocji całego przedsięwzięcia.

Uroczyste otwarcie wystawy odbyło się w dniu 11 września 2021 roku. Z tej okazji okolicznościowe przemówienia wygłosili zaproszeni goście. Następnie odbyło się wręczenie odznaczeń dla szczególnie zasłużonych współpracowników Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi.

Odsłonięto także tablicę poświęconą pamięci mgr inż. Andrzeja Kanwiszera, twórcy Działu Konserwacji i Badań nad Technologią Zabytków oraz długoletniego Wicedyrektora ds. Merytorycznych Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi. W części przedsięwzięcia mającej charakter artystyczny wystąpił specjalnie zaproszony na tę okazję Zespół Ludowy Piliczenie z Sulejowa. Nie zabrakło oczywiście tradycyjnie towarzyszącego otwarciu wystaw poczęstunku, w ramach którego znalazł się jubileuszowy tort. Wydarzenie zostało objęte honorowym patronatem ze strony Ministra Kultury, Dziedzictwa Narodowego i Sportu oraz Marszałka Województwa Łódzkiego. Patronat medialny objęły TVP 3 Łódź oraz Radio Łódź.

Każdy z zaproszonych na otwarcie wystawy gości otrzymał upominek składający się z kilku przedmiotów tworzących następujący zestaw: katalog wystawy, filiżankę do kawy z „plecionką” — nadrukowanym logo Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi w komplecie z podstawką, spinkę w formie muzealnej „plecionki”, ścienny kalendarz na 2022 rok oraz zapakowaną porcję herbaty. Opakowanie to zaprojektowano w formie karty pocztowej. Cały zestaw można było otrzymać w papierowej torbie. W tym miejscu warto poświęcić nieco miejsca wymienionym wyżej przedmiotom. Wystawie towarzyszył bowiem obszerny katalog liczący dwieście dwadzieścia pięć ponumerowanych stron. Został on wydany jako 41. numer serii pt. „Biblioteka Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi”. W składzie Komitetu Redakcyjnego wydawnictwa znalazły się następujące osoby: dr Dominik Kacper Płaza, Iwona Nowak i Elżbieta Górską. Autorem koncepcji katalogu, jak i opracowania graficznego, była Elżbieta Górską, autorami zdjęć Adrian Jaszcak i Władysław Pohorecki, zaś zadanie korekty tekstu zrealizowała Iwona Nowak. Wydawnictwo otwierają słowa wstępne autorstwa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego prof. dr hab. Piotra Glińskiego, Marszałka Województwa Łódzkiego Grzegorza Schreibera i Dyrektora Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi dr Dominika Kacpra Płazy. Zasadniczą część katalogu stanowi prezentacja dziewięćdziesięciu wybranych i skomentowanych w formie krótkich opisów zabytków. Pokazuje ona czytelnikowi wybrane muzealia pochodzące z komórek organizacyjnych Zespołu Działów Archeologicznych i Zespołu Działów Etnograficznych oraz z Działu Widowisk Lalkowych i Działu Numizmatycznego. Katalog zamyka część informująca czytelnika o działalności Działu Konserwacji i Badań nad Zabytkami.

Również w ściennym kalendarzu zostały zaprezentowane wybrane zabytki ze zbiorów Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi o charakterze archeologicznym i etnograficznym uzupełnione przykładami z zakresu numizmatyki oraz widowisk lalkowych. Na zakończenie tej części recenzji należy podkreślić spójne opracowanie graficzne i kolorystykę omówionego zestawu przedmiotów. Wybrano tu bowiem ciemną tonację tj. dominującym kolorem okładki katalogu, strony tytułowej kalendarza, opakowania na herbatę i papierowej torby, jest kolor czarny, kontrastujący z białymi cyframi i literami tworzącymi napis z tytułem wystawy.

Przejdźmy teraz do omówienia wystawy czasowej będącej przedmiotem niniejszej recenzji. Przestrzeń wystawy stanowiła część przyszłego magazynu studyjnego Działu Gospodarstwa i Przemysłu Wiejskiego, który jest komórką organizacyjną w Zespole Działów Etnograficznych. Obecna postać przestrzeni magazynowej jest efektem modernizacji podjętej w ramach projektu pt. „Modernizacja budynków „B”, „D”, „E” i pomieszczeń wraz z dziedzińcem Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi”, który był realizowany w latach 2018-2021 (prace budowlane zrealizowano w latach 2018-2020). Realizacja projektu pozwoliła na powstanie i zagospodarowanie nowych powierzchni o charakterze między innymi magazynowym. Okoliczność ta okazała się sprzyjająca w kontekście lokalizacji omawianej wystawy, ponieważ nie była nią użytkowana dotychczas — i aktualnie wykorzystywana w placówce — dużo mniejsza przestrzeń wystaw czasowych.

Na wystawie zostało zaprezentowanych łącznie dziewięćdziesiąt zabytków z zakresu archeologii, etnografii, numizmatyki i widowisk lalkowych. Wystawa posiadała zatem charakter multidyscyplinarny.

Muzealia z zakresu archeologii stanowiło łącznie czterdzieści przedmiotów wybranych z następujących działów funkcjonujących w Zespole Działów Archeologicznych: Działu Starszej i Środkowej Epoki Kamienia, Działu Młodszej Epoki Kamienia, Działu Epoki Brązu i Wczesnej Epoki Żelaza, Działu Okresu Późnolateńskiego i Okresu Rzymskiego oraz Działu Okresu Średniowiecza i Nowożytności. Zabytki etnograficzne na wystawie reprezentowane były łącznie przez trzydzieści pięć muzealiów przyporządkowanych do następujących komórek organizacyjnych Zespołu Działów Etnograficznych, a mianowicie: Działu Kultur Ludowych Krajów Pozaeuropejskich, Działu Kultur Miejskich, Działu Plastyki Ludowej, Działu Wierzeń, Obrzędów i Folkloru, Działu Strojów Ludowych i Tkanin

oraz Działu Gospodarstwa i Przemysłu Wiejskiego. W ramach omawianej wystawy zaprezentowano także dziesięć zabytków ze zbiorów Działu Numizmatycznego oraz pięć z Działu Widowisk Lalkowych.

Zabytki z zakresu archeologii prezentowane na wystawie pochodziły zarówno z czasów prahistorycznych, jak i historycznych. Obejmowały one bowiem przedział chronologiczny od starszej epoki kamienia do okresu nowożytnego. Prezentowane zabytkowe przedmioty zostały pozyskane do zbiorów muzeum z terenu Polski środkowej (w tym miasta Łodzi), Kujaw, Jury Krakowsko-Częstochowskiej, Śląska i Wielkopolski. Wśród nich odnaleźć mogliśmy zabytki wykonane z krzemienia, kamienia, kości, drewna, gliny (w tym także terakotowe), fajansu, miedzi, brązu, żelaza, złota, srebra, ołowiu oraz cyny.

Zaprezentowane zabytki etnograficzne posiadały bardzo zróżnicowany zakres rzeczowy i czasowy. Ich zakres chronologiczny zawierał się bowiem pomiędzy pierwszą połową XVIII stulecia a pierwszymi latami XXI wieku. Były to zabytki związane z kulturą typu ludowego oraz współczesnymi nawiązaniami do niej, które pozyskano na terenie Polski oraz dawnej II Rzeczypospolitej Polskiej. Zaprezentowano również muzealia związane ze środowiskiem miejskim oraz wykonane poza kontynentem europejskim.

Zbiory numizmatyczne, które mogliśmy zobaczyć na wystawie reprezentowały szeroki zakres chronologiczny, który odzwierciedla zakres działania Działu. Były to zatem przedmioty pochodzące z czasów starożytnych, jak i z początku XX wieku. Ich różnorodność wyrażała się także w formach. Na wystawie pokazano bransoletę wykonaną z monet, monety, skarb odkryty w glinianym naczyniu, tłok pieczętny, okolicznościowy medal oraz banknot i jego projekt.

Muzealia Działu Widowisk Lalkowych, które zaprezentowano na omawianej wystawie stanowią przykłady lalki filmowej, kukiełek, lalki i marionetki.

Na wystawie zamieszczono, obok podpisów pod zabytki, także plansze z tekstami stanowiącymi prezentację poszczególnych komórek organizacyjnych w Zespole Działów Archeologicznych i Zespole Działów Etnograficznych oraz Działu Numizmatycznego i Działu Widowisk Lalkowych. Nie zabrakło także opisu dotyczącego Działu Konserwacji i Badań nad Zabytkami. Wszystko to stanowiło dla osób zwiedzających wystawę źródło wiedzy o działach, z których pochodzą eksponowane zabytki. W ten sposób goście dowiedzieć się mogli o historii i zainteresowaniach poszczególnych działów, a w tym co

Fot. 1. Napis z tytułem wystawy. Fot. Piotr Czepas.

Fot. 2. Widok wystawy. Fot. Piotr Czepas.

Fot. 3. Widok wystawy. Fot. Piotr Czepas.

Fot. 4. Fragment wystawy. Fot. Piotr Czepas.

szczególnie istotne o osiągnięciach byłych i obecnych pracowników muzeum tworzących i opiekujących się kolekcjami muzealiów.

Przejdźmy teraz do omówienia kompozycji przestrzennej wystawy. W pomieszczeniu, w którym zaprezentowano wystawę uwagę gości mógł przyciągać napis wykonany przy użyciu czarnych liter umieszczonych na białym tle. Stanowił on tytuł wystawy „90/90. Skarby Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi” zakomponowany w pięciu rzędach (Fot. 1). Został on umieszczony w łukowato sklepionej wnęcie stanowiącej element architektoniczny pomieszczenia ekspozycji. Po jej dwóch stronach ustawiono dwie pary Flag Państwowych Rzeczypospolitej Polskiej oraz Urzędowych Województwa Łódzkiego.

Po przeciwnej stronie pomieszczenia na ścianie umieszczony został dwujęzyczny napis w dwóch rzędach. Zwiedzający wystawę mogli przeczytać: u góry po łacinie „+Tot vivas felix · qvot vivit · tepora fenix:” na dole zaś odpowiednik w języku polskim „+Obyś żył szczęśliwy, ile czasu żyje fenix:” (Fot. 2). Dobór napisu nie był przypadkowy, jest to bowiem inskrypcja zachowana na pierścieniu odkrytym na tumskim grodzisku.

Przestrzeń, w której wyeksponowano zabytki została podzielona na trzy sektory. Ich wielkość współgrała z kształtem architektonicznym pomieszczenia przyszłego magazynu studyjnego. Przestrzeń ta została bowiem dopasowana do kształtu i wielkości powierzchni znajdującej się na drugiej kondygnacji antresoli (Fot. 3).

W przedniej części środkowego sektora wystawy wyeksponowano cztery wytypowane zabytki, po jednym z każdej dyscypliny, reprezentujące archeologię, etnografię, numizmatykę oraz widowiska lalkowe. Ilustrowały one dziedziny w zakresie których Muzeum Archeologiczne i Etnograficzne w Łodzi gromadzi zbiory. Wytypowanym muzealium w dziedzinie archeologii był wspomniany już wyżej wielokątny, srebrny pierścień z zachowaną inskrypcją łacińską. Zabytek ten został odkryty w trakcie wykopalisk prowadzonych na średniowiecznym grodzisku w Tumie pod Łęczycą. W dziedzinie etnografii wybrane zostały korale z medalionami stanowiące element stroju opoczyńskiego. Spośród zbiorów numizmatycznych wytypowano srebrną bransoletę wykonaną z denarów rzymskich. Zabytkiem wybranym z zasobu muzealiów Działu Widowisk Lalkowych była natomiast kukielka „Ptasi Król” (Fot. 4).

W sąsiedztwie czterech omówionych wyżej zabytków wyeksponowano muzealia Działu Widowisk Lalkowych, a za nimi z kolei zaprezentowano

muzealia Działu Numizmatycznego. Po prawej stronie wystawy wyeksponowano zabytki o charakterze archeologicznym, przeciwnie po lewej natomiast zabytki etnograficzne. W przypadku muzealiów archeologicznych i etnograficznych zaprezentowano je grupując według kryterium przyporządkowania do poszczególnych działów funkcjonujących w ramach struktury organizacyjnej Zespołu Działów Archeologicznych i Zespołu Działów Etnograficznych.

Kompozycja przestrzeni wystawy umożliwiała jej odbiorcom swobodne zwiedzanie bez konieczności poruszania się w wytyczonym kierunku. Warto zauważyć, że jest to bardzo nowoczesne rozwiązanie postulowane na gruncie tzw. nowej muzeologii.

Wystawa odznacza się, na co wskazywano już wyżej w odniesieniu do towarzyszącego jej zestawu przedmiotów, spójną oprawą plastyczną. Wszystkie opisy działów i poszczególnych muzealiów umieszczono na czarnym tle tj. tabliczkach i planszach, poza jedną planszą o białym kolorze tła dotyczącym Działu Konserwacji i Badań nad Zabytkami. Także wszystkie ramki przestrzenne, kubiki i stelaże były koloru czarnego. Wyjątek w tej materii stanowiły przeszklone witryny w ramach koloru złotego.

Na wystawie nie zabrakło wzbogacających ją elementów multimedialnych. Korzystając bowiem z ekranów dotykowych, na dwóch stanowiskach można było obejrzeć w wersji elektronicznej towarzyszący wystawie katalog oraz skorzystać z kodów QR. Należy dodać, że w sąsiedztwie przestrzeni wystawy na planszy umieszczono informację o projekcie pt. „Modernizacja budynków „B”, „D”, „E” i pomieszczeń wraz z dziedzińcem Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi”. W tym miejscu na ustawionym stojaku ułożone zostały dla zwiedzających broszury, których tematyka związana była z wystawą oraz katalog wystawy w wersji tradycyjnej.

Na zakończenie niniejszej próby recenzji, należy powiedzieć, że udostępnianie wystawy dla publiczności zakończono dnia 29 grudnia 2021 roku. Reasumując, na omawianej wystawie jubileuszowej pokazano szerokie spectrum zabytków, które ilustrują pełne bogactwo form przedmiotów gromadzonych we wszystkich działach placówki. Muzealia te są materialnymi świadectwami dziejów Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi na przestrzeni dziewięćdziesięciu lat jego istnienia. Jubileuszowa wystawa stanowiła także, co ważne, opowieść o pracownikach placówki i podejmowanych przez nich inicjatywach na przestrzeni dziewięciu dekad. Omawiając wystawę będącą przedmiotem niniejszej recenzji trudno jest

znaleźć w niej jakieś słabe punkty. Zatem wszystko to, co powiedziano wyżej pozwala z całą pewnością stwierdzić, że czasowa wystawa jubileuszowa pt. 90/90. *Skarby Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi* stanowiła przedsięwzięcie w pełni udane.

Bibliografia

- 2021: 90/90 *Skarby Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi*, „Biblioteka Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi”, nr 41.

